

Dalgard OS. Posttraumatisk stressförstyrrelse i Norge, forekomst og relasjon til sosialt nettverk. I: Dalgard OS, Döhlle E, Ystgaard M, red. Sosialt nettverk, helse og samfunn. Oslo: Universitetsforlaget, 1995: 64-87.

18. Nygård M, Malterud K. Enkel kartlegging av posttraumatisk stressforstyrrelse hos bosniske krigsflyktninger i Norge. Tidsskr Nor Laegeforen 1995; 115: 1871-4.
20. Silove D, Sinnerbrink, I, Field A, Manicavasagar V, Steel Z. Anxiety, depression and PTSD in asylum-seekers: associations with pre-migration trauma and post-migration stressors. Br J Psychiatry 1997; 170: 351-7.
22. Davison JF, ed. Posttraumatic stress disorder. Washington: American Psychiatric Press, 1994.
27. van der Kolk BA, Fislis RE. Childhood abuse and neglect and loss of self-regulation. Bull Menninger Clin 1994; 58: 145-68.
32. Taylor GJ, Bagby RM, Parker JDA. Disorders of affect regulation. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
38. Young DW, Gunderson JG. Family images of borderline adolescents. Psychiatry 1995; 58: 164-72.
44. Friedman MJ, Schnurr PP. The relationship between trauma, post-traumatic stress disorder, and physical health. In: Friedman MJ, Charney DS, Deutch AY, eds. Neurobiological and clinical consequences of stress. Philadelphia: Lippincott-Raven, 1995.
52. Canino G, Lewis-Fernandez R, Bravo M. Methodological challenges in cross-cultural mental health research. Transcultural Psychiatry 1997; 34: 163-84.
57. Ekblad S, Janson S, Svensson PG. Mötet i vården. Transkulturellt perspektiv på hälso- och sjukvården. Stockholm: Liber Utbildning AB, 1996.
60. Marsella AJ, Kameoka VA. Ethnocultural issues in the assessment of psychopathology. In: Wetzler S, ed. Measuring mental illness: psychometric assessment for clinicians. Washington: American Psychiatric Press, 1989.
62. Wilson JP, Keane TM. Assessing Psychological Trauma and PTSD. New York: The Guilford Press, 1997.

En fullständig referenslista kan erhållas från överläkare Hans Peter Söndergaard, Centrum för tortyr- och traumaskadade, CTD, Karolinska vägen 12, 171 76 Stockholm.

Summary

Traumatic stress in adult refugees; when ill-health speaks broken Swedish.

Hans Peter Söndergaard, Solvig Ekblad
Läkartidningen 1998; 95: 1415-22

It is well established that a significant proportion of refugees in Sweden have had traumatic experiences prior to immigration, causing mental and psychosomatic disorders. The actual frequency is difficult to assess because of methodological problems. Of refugees resettled in Stockholm county in 1996, 13 per cent were immediately referred to specialised trauma centres, thus comprising half of all referrals. Moreover, it has to be borne in mind that underdiagnosis is common in clinical practice. In the article, the relevance of accessible data, the clinical picture and epidemiological issues are discussed with regard to the refugee population.

Correspondence: Hans Peter Söndergaard, Centrum för tortyr- och traumaskadade (CTD), Karolinska vägen 12, S-171 76 Stockholm, Sweden.

Vem var Asklepios nu igen?

Brush up your basic medico-historical knowledge!

Under årens lopp har jag då och då i tjänsten fått frågor som varken lag, kollektivavtal eller Socialstyrelsens anvisningar kan svara på. De gäller medicinens tidiga historia i antiken Grekland, tex vad heter läkekonsstens gud? Vem var det som sade att läkarens första plikt är att inte skada? Avlägger läkare fortfarande den hippokratiska eden?

Mellan varven glömmer jag själv bort de rätta svaren, och därför har jag nu samlat några uppgifter till nästa gång någon frågar. I bästa fall kan en sådan här liten artikel ha profylaktisk verkan både på den personliga minnessvikten och tillströmningen av frågor.

Läkekonsstens gud. Asklepios är läkekonsstens gud i den grekiska mytologin. Romarna latiniserade namnet till Æsculapius, och därav kommer ordet eskulap, en ålderdomlig och numera litet skämtsamt benämning på läkare. Asklepios var son till guden Apollon i hans förbindelse med en jordisk kvinna, prinsessan Coronis, och således egentligen en halvgud. Men

farfar var överguden Zeus, så man kan inte klaga på medicinens härstamning. Enligt den grekiska myten bedrev Asklepios en blomstrande läkarverksamhet, och var också med som medicinsk sakkunnig på skeppet Argo, när en skara hjältar under Iasons befäl drog ut för att hämta hem det gyllene skinnet.

Asklepios attribut var staven och ormen, som

man fortfarande kan se i Läkarförbundets logotyp. Svenska Läkaresällskapet har i sin logotyp Asklepios i helfigur. Varken orm eller stav är ju särskilt användbara redskap i läkarpraktiken, så man kan undra hur de har kommit att förknippas med Asklepios.

Nu tycks redan Apollon ha haft dessa attribut; i varje fall lär han ha givit en med orm omslingrad stav till gudarnas budbärare Hermes i utbyte mot den lyra som vi är mer vana att se Apollon utrustad med. Staven var ett allmänt härskartecken (jämför kungens spira och fältmarskalkens stav), och ormens skinnömsning skall enligt de lärde ses som en symbol för förnying och nytt liv.

Asklepios hade i sin tur flera barn, både döttrar och söner. Mest känd idag är dottern Hygieia, hälsans och hygienens symbol.

Läkekonsstens fader. När man lämnar myternas värld och trampar historiens fastare mark är Hippokrates ett av de första och mest betydelsefulla namn som man möter. Så litet är känt om Hippokrates' liv, att man kan undra om det är en historisk person, men han förekommer i alla fall i uppslagsverk och medicinhistoriska skrifter med ibland förbluffande exakta årtal för sin levnad (460-377 f Kr); han var således samtida med Sokrates.

Hippokrates' skrifter återfinns i den s k Corpus Hippocraticum, ett samlingssverk som också har andra författare och källor. Det är fråga om en medicinsk encyklopedi, där man har samlat allt vetande som ansågs relevant. Den sammanställdes i det berömda biblioteket i Alexandria på 300-talet f Kr och bevarades - liksom så mycket annat av det hellenska arvet - i den arabiska kulturen, när romarriket störtade samman under folkvandringstiden på 400-talet e Kr.

Vad Hippokrates egentligen skrev av detta verk är omöjligt att fastställa, men det spelar heller inte så stor roll. Någon har sammanfattat resultatet av forskningen om en annan gammal grek, nämligen Homeros, med att antingen är Iliaden och Odysseen skrivna av Homeros eller också av en annan grekisk skald med samma namn.

Ulf Schöldström
Läkarförbundet

Något liknande kunde sägas om Hippokrates.

Kontrovers om soppa. I de hippokratiska skrifterna finner man symptom- och fallbeskrivningar som eftervärlden har beundrat för deras noggranna och träffande iakttagelser, behandlingsföreskrifter, råd om kost och hygien men också mera kuriosabetonade uppgifter. Om man inte är specialintresserad utan endast vill bilda sig en allmän uppfattning om Hippokrates, kan man ha en trevlig stund med det ural som finns i serien Penguin Classics. Vid bläddringen kan man t ex hamna i en diskussion om huruvida patienten skall ha silad eller osilad kornsoppa,

och man förstår att det på sin tid var en medicinsk kontrovers som ingen konsensuskonferens kunde bilägga. Främmande folkslags fysiska konstitution och sjukdomar beskrivs, och man får veta att skyterna blir infertila (möjligen också impotenta) på grund av att de åderlåter sig bakom öronen. Den gamla berättelsen, att skyternas kvinnor bränner bort det högra bröstet för att bli kraftigare i högerarmen och kunna hantera spjut och båge bättre återges också (jfr myten om amasonerna). Man stannar förbluffad inför påståendet, att läspande personer ofta lider av långvarig diarré. Foniater och gastroenterologer torde här finna ett stimulerande gemensamt forskningsprojekt.

Asklepios,
läkekonstens gud
enligt den grekiska
mytologin, med
stav, orm och
handen på höften.

Läkared och aforismer. Corpus Hippocraticum bjuder också på en rad aforismer, ibland renodlat kliniska, ibland mer filosofiska, samt den sk hippokratiska läkareden. Denna ed har rykte om sig att vara ett av de grundläggande dokumenten i läkaretiken. Alf Henriksson, som inte brukade slarva med detaljerna, uppger att eden förekom i Sverige ännu i slutet av 1800-talet. På flera håll i Europa (bl a Finland och England) diskuteras att återuppliva eden i moderniserad form för att markera etikens betydelse i hälso- och sjukvården.

I Läkartidningen (12/1998 sidorna 1303-10) har eden nyligen grundligt analyserats och diskuterats och satts in i sitt tidssammanhang. Jag skall därför inte här ge mig in på kirurgins ställning i den hippokratiska medicinen och andra svåra tolkningsproblem.

Konsten är lång. Hur är det nu med sentensen om att läkaren inte skall skada? Jo, den tillskrivs Hippokrates och förekommer ofta i en kort och snärlig latinsk version: *primum est non nocere*, det viktigaste är att inte skada. För egen del har jag inte vid mina studier kunnat finna något hos Hippokrates som kommer närmare denna sentens än uttalandet: *Håll dig till två ting i din praktik – antingen hjälpa patienten eller inte skada honom.*

Den mest citerade aforismen är lika så mest känd i latinsk språkdräkt och förkortad form. *Ars longa, vita brevis* kan även icke-latinare mumla på tal om konst och liv i allmänhet, men Hippokrates' originalformulering är en betydligt längre suck om yrkets vanskligheter från en erfaren kliniker:

Livet är kort, konsten (dvs läkekonsten) är lång, rätta tillfället flyktigt, erfarenheten bedräglig, omdömet svårt. Det är icke nog för läkaren att göra vad som är nödvändigt, utan patienten och de som sköta honom måste också göra sin del, och omständigheterna måste vara gynnsamma.

Här finns inte bara en hälsosam medvetenhet om de egna kunskapernas begränsning utan också en förståelse för patientens och omvårdnadens roll som är i bästa mening modern. •